

อาบัติ วินัยเรื่องของพระ ในที่ศนะการลงโทษทางอาญา*
OFFENSE AND DISCIPLINE OF MONKS IN THE PERSPECTIVE
OF CRIMINAL PUNISHMENT

พระอธิการจาลึก สญญโต, พระครูชินวীরบัณฑิต (เอก ชินวิโส)

Phraathikan Jaluek Sanyato, Phrakhru Chinnaveerabandit (Ek Chinawangso)

วัดจุกกะเฌอ จังหวัดชลบุรี

Wat Chuk Ka Cho Chonburi Province

Corresponding Author E-mail: sathaphorn.mana@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

อาบัติในพระพุทธศาสนาหมายถึงการละเมิดกฎเกณฑ์ของสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมสงฆ์ และสร้างความศรัทธาแก่คฤหัสถ์ การศึกษาครั้งนี้วิเคราะห์อาบัติในบริบทของทัณฑวิทยา โดยเน้นสองมิติหลัก ได้แก่ การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง และการแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งมีเป้าหมายและวิธีการที่แตกต่างกัน มิติการข่มขู่ยับยั้งเน้นการสร้างเกรงกลัวผ่านการกำหนดบทบัญญัติที่ชัดเจน เช่น การตำหนิในที่สาธารณะ และการลงโทษตามกฎหมายของสงฆ์ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดท้อแท้และลดพฤติกรรมกระทำผิดซ้ำ ในขณะที่มิติการแก้ไขฟื้นฟูมุ่งเน้นการปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด โดยใช้การสอนธรรมะ การให้ความรู้ในพระวินัย และการเจริญสติ สมาธิ และปัญญา เพื่อแก้ไขปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการกระทำผิด ผลการศึกษาพบว่า อาบัติสามารถแบ่งปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการละเมิดได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ การขาดความละเอียด การขาดความรู้เกี่ยวกับพระวินัย และการขาดสติหรือสมาธิ แนวทางการป้องกันที่มีประสิทธิภาพคือการจัดการศึกษาและฝึกฝนพระภิกษุในด้านดังกล่าว เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้และลดแนวโน้มการกระทำผิด โดยเฉพาะในกลุ่มปุถุชนที่ยังไม่ได้บรรลุนิพพาน ขณะที่พระอเสขะที่เป็นพระอรหันต์จะไม่มีแนวโน้มการกระทำผิดเนื่องจากละกิเลสได้หมดสิ้นแล้ว ทั้งนี้การจัดการอาบัติตามพระวินัยมิได้สะท้อนการลงโทษในเชิงบังคับที่สร้างความเจ็บปวด แต่เป็นการตำหนิและฟื้นฟูเพื่อให้พระภิกษุสามารถพัฒนาตนเองให้กลับมาสู่ความบริสุทธิ์ การวิเคราะห์ผ่านกรอบทัณฑวิทยาแสดงให้เห็นมุมมองที่สมดุลระหว่างการป้องปรามและการแก้ไขพฤติกรรมในเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: อาบัติ; วินัยของพระ; ทัณฑวิทยา

Abstract

In Buddhism, offenses (abatti) refer to violations of monastic rules established by the Buddha to maintain order within the monastic community and inspire faith among lay followers. This study analyzes offenses through the lens of penology, focusing on two primary dimensions: deterrence and rehabilitation, each with distinct goals and methods. The deterrence approach emphasizes creating fear of punishment through explicit regulations, such as public reprimands and sanctions, to dissuade monks from repeated violations. In contrast, the rehabilitation approach focuses on improving the behavior of offenders by teaching Dhamma, providing knowledge of monastic discipline, and fostering mindfulness, concentration, and wisdom to address underlying factors that lead to misconduct. The study identifies three key factors contributing to offenses: a lack of moral shame, insufficient knowledge of monastic rules, and inadequate mindfulness or concentration. Effective prevention strategies involve educating and training monks in these areas to enhance awareness and reduce the likelihood of misconduct, especially among *puthujjana* (ordinary monks) who have not yet attained spiritual insight. Conversely, *asekha* (arahants) are free from defilements and have no tendency to commit offenses. Management of offenses within Buddhist monastic discipline does not reflect coercive or physically painful punishments but rather employs reprimands and rehabilitative measures to enable monks to restore their purity. Analyzing offenses through the framework of penology highlights a balanced approach between deterrence and constructive rehabilitation, aligning with Buddhist principles and offering a model applicable to contemporary societal contexts effectively.

Keywords: Offenses; Monastic Discipline; Penology

บทนำ

อาบัติในพระวินัยเป็นหลักการที่กำหนดขึ้นเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ในพฤติกรรมของพระภิกษุและเป็นกลไกสำคัญในการธำรงความเป็นระเบียบในสังคมสงฆ์ คำว่า “อาบัติ” ซึ่งมีรากศัพท์จากบาลีและสันสกฤต หมายถึงการถึงหรือการต้องโทษจากการล่วง

ละเมิดกฎเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ความหมายนี้สะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของพระศาสดาในการสร้างมาตรฐานพฤติกรรมที่เหมาะสมแก่พระภิกษุ โดยอาบัติเกิดขึ้นจากการประพฤติดั้งโดยเจตนาและความพลั้งเผลอ พร้อมทั้งกำหนดกระบวนการแก้ไขที่เน้นการพัฒนาตนเองมากกว่าการลงโทษ พระพุทธเจ้าทรงฝึกบุคคลให้พัฒนาตนด้วยวิธีแห่งสันติ อันเป็นแนวทางที่แตกต่างจากการลงโทษในสังคมทั่วไป บทความนี้จะพิจารณาความหมายของอาบัติ เหตุแห่งอาบัติ ตลอดจนกระบวนการออกจากอาบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อให้เห็นถึงปรัชญาและกระบวนการทางจริยธรรมที่ลึกซึ้งในพระพุทธศาสนา

อาบัติและการออกจากอาบัติในพระวินัย

อาบัติ

คำว่า อาบัติ หรือ “อาปตติ” เป็นทั้งภาษาบาลีและสันสกฤต มาจาก อา+ปท อาอุปสรรค แปลว่า ถึง ปท ธาตุ แปลว่า ไป จึงแปลว่า การต้อง การถึง หรือธรรมชาติที่พระภิกษุพึงต้อง พึงถึง (พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช), 2545) ว่าโดยความหมายอาบัติ หมายถึง โทษทางวินัยของพระสงฆ์ความผิดพลาด การละเมิด การกระทำผิด การกระทำผิดกฎเกณฑ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2546) ความถึงวิตีกมโทษ คือการล่วงละเมิดสิกขาบท ธรรมชาติที่ภิกษุพึงต้อง พึงถึง ด้วยการประพฤตินอกพระบัญญัติ (สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตโต), 2548) กิริยาที่ล่วงละเมิดพระบัญญัติและมีโทษเหนือตน และโทษจากการละเมิดในข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม (พระวินัยธรรมสุมชาย ธรรมปาโล, 2562)

ฉะนั้น อาบัติ จึงแปลว่า ความถึง ความต้อง หากเปรียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นรั้วกั้นพฤติกรรมของพระภิกษุ การที่พระภิกษูก้าวล่วงรั้วนั้นแล้วแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ ออกมา เรียกว่า อาบัติ เมื่อได้กำหนดพฤติกรรมบางอย่างว่าเป็นความผิดแล้ว เมื่อพระภิกษุได้แสดงออกซึ่งพฤติกรรมหรือได้แต่ต้องพฤติกรรมที่ถือเป็นความผิดดังกล่าวนั้น จึงมีความผิดติดตัว トラบเท่าที่ยังไม่โดนลงโทษตามกฎเกณฑ์ เรียกว่า อาบัติ และเมื่อมีความผิดเพราะได้ล่วงละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคม ก็ต้องโดนลงโทษเหมือนอย่างสังคมทั่วไป เรียกว่า การออกอาบัติ (พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, 2564)

พระภิกษุที่ละเมิดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ สำหรับพระสงฆ์ และสำหรับสงฆ์จะต้องอาบัติอาบัติ หมายถึง โทษหรือมาตรการต่าง ๆ ที่ทำให้พระภิกษุต้องปฏิบัติตาม หรือฝึกฝนมากขึ้น เพื่อป้องกันการละเมิดกฎเกณฑ์ครั้งแรกและการละเมิดกฎเกณฑ์ซ้ำ และโทษหรือมาตรการนั้น ไม่ใช่การลงโทษด้วยศาสตราวุธใด ๆ ที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดทางร่างกายและจิตใจ ดังที่พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสรับรองไว้ว่า “ข้าพระองค์ฝึกคนเพราะอาศัยอาชญาและศาสตราวุธ แต่น่าอัศจรรย์พระองค์ (พระพุทธเจ้า) ฝึกคนโดยไม่ใช้อชญา

และไม่ใช้ศาสตราวุธเลย” สะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงฝึกคนให้พัฒนาตนเอง โดยไม่ใช้คำสั่งบังคับ และการลงโทษด้วยความรุนแรง (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2520)

คัมภีร์ปวิวาร ซึ่งเป็นคัมภีร์สุดท้ายของพระวินัยปิฎก แต่งขึ้นในลังกา หลังพุทธกาลราวประมาณ 200 ปี ได้แสดงเหตุของอาบัติ 6 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2541) ได้แก่

1. เพราะไม่ละอาย “อลชชิตา” หมายถึง พระภิกษุรู้ว่าพฤติกรรมนั้นเป็นความผิด เพราะพระพุทธเจ้าได้กำหนดกฎเกณฑ์ห้ามไว้แล้ว ตั้งใจล่วงละเมิด โดยไม่ละอายต่อความเป็นพระภิกษุของตนเอง ไม่เกรงกลัวการลงโทษและบาปกรรมทั้งหลาย เป็นผู้เก๋ออยาก

2. เพราะไม่รู้ “อญญาณาตา” หมายถึง พระภิกษุไม่รู้ว่าพระพุทธเจ้าได้บัญญัติเป็นกฎเกณฑ์ไว้แล้ว จึงละเมิด ซึ่งอาจเป็นกฎเกณฑ์นอกพระปาติโมกข์ ที่ไม่ได้เน้นย้ำด้วยการสวดทุกกึ่งเดือน

3. เพราะสงสัย “กุกุกุจปกตตา อกบปิเย กบปิยสญญิตา” หมายถึง พระภิกษุสงสัยในพฤติกรรมบางอย่างว่า ได้มีพระพุทธบัญญัติเป็นกฎเกณฑ์ไว้หรือไม่ และยังไม่ทันถามท่านผู้รู้ให้สิ้นความสงสัย และกระทำลงไป หากมีบัญญัติไว้ก็ปรับอาบัติตามความผิด หากไม่มีบัญญัติไว้ก็ปรับอาบัติ เพราะความสะเพร่า เพราะผินกระทำโดยไม่ถามท่านผู้รู้ให้สิ้นความสงสัย

4. เพราะสำคัญในของที่ไม่สมควรว่าสมควร “อกบปิเย กบปิยสญญิตา” หมายถึง ได้กระทำเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติห้ามไว้ ด้วยความเข้าใจผิดว่ากระทำได้

5. เพราะสำคัญในของที่ไม่สมควรว่าไม่สมควร “อกบปิเย กบปิยสญญิตา” หมายถึง ได้กระทำเรื่องที่พระพุทธเจ้ามิได้บัญญัติห้ามไว้ ด้วยความเข้าใจผิดว่ากระทำไม่ได้

6. เพราะลืมนสติ “สติสมโมสา” หมายถึง หลงลืม ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่มีพระบัญญัติให้กระทำ เช่น พระภิกษุได้ผ้าซึ่งนอกเหนือจากไตรจีวร ต้องทำวิกัปให้ผู้อื่นครอบครองร่วมกันภายใน 10 วัน หากจำไม่ได้เก็บไว้เกิน 10 วันไป จะต้องอาบัติ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2520)

ประเภทของอาบัติ

อาบัติ ที่หมายถึง ความผิดและโทษ ว่าโดยชื่อมี 7 ประเภท ได้แก่ ปาราชิก สังฆาติเสส ฤลลัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนีย์ ทุกกฏ และทุพภาษิต แต่ละประเภทมีความหมาย ดังนี้

1. ปาราชิก แปลว่า ความพ่ายแพ้ กล่าวคือ การเคลื่อน ความผิดพลาด ความห่างไกลจากพระสัทธรรม เป็นบทคุณศัพท์ของบุคคล แปลว่า เป็นผู้พ่ายแพ้ เป็นบทคุณศัพท์ของอาบัติ แปลว่า ทำบุคคลให้พ่ายแพ้ คือ ทำให้ขาดจากความเป็นพระภิกษุ เป็น

บทคุณศัพท์ของสิกขาบท แปลว่า ปรับอาบัติปาราชิก (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563)

2. สังฆาติเสส แปลว่า การละเมิดที่ต้องอาศัยสงฆ์ในการกระทำความผิดในเบื้องต้น และกรรมที่เหลือ ที่ชื่อว่า สังฆาติเสส เพราะอรรถว่า สงฆ์เท่านั้นยอมให้ปริวาสสำหรับอาบัตินั้น ลากกลับมาที่เดิม ให้มานัด เรียกกลับเข้ามาหมู่ ภิกษุมารูป กระทำไม่ได้ บุคคลเดียว กระทำไม่ได้ เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า สังฆาติเสส เป็นอาบัติที่มีความหนักองจากอาบัติปาราชิก แต่ยังสามารถแก้ไขได้ มีวิธีการซับซ้อน และต้องใช้เวลาในการแก้ไขอาบัติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546)

3. ฤกษ์จัญญ แปลว่า อาบัติหนา อาบัติหยาบ ในบรรดากลุ่มอาบัติที่เป็นเทศนาคามินี คือ อาบัติที่พ้นได้ด้วย การแสดง กล่าวคือ เมื่อเปรียบเทียบกับอาบัติ 4 กองที่เหลือ ได้แก่ อาบัติปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนีย์ ทุกกฏ ทุพภาสิตแล้ว อาบัติฤกษ์จัญญหนักที่สุด และเป็นบาทฐานของอาบัติปาราชิกด้วย อาบัติตั้งแต่ฤกษ์จัญญลงมา เป็นอาบัติจากการละเมิดกฎเกณฑ์โดยตรง และเป็นอาบัติจากความผิดที่ไม่ครบองค์ประกอบ (สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร), 2537)

4. ปาจิตตีย์ แปลว่า อาบัติที่ยังกุศลให้ตกไป ทำอริยมรรคให้เสียไป ทำจิตให้ลุ่มหลง โดยแยกเป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์ คือ อาบัติที่ต้องสลละสิ่งของที่ทำให้ต้องอาบัติแล้วจึงแสดงอาบัติ และสุทธิกปาจิตตีย์ คือ อาบัติที่แสดงอย่างเดี๋ยบบ้าง หรือต้องรื้อทุบทำลายก่อนแล้วจึงแสดงอาบัติบ้าง (เสถียร โปธิ์นันทะ, 2535)

5. ปาฏิเทสนีย์ แปลว่า จะพึงแสดงคืน อาบัติที่จะพึงแสดงคืน ความผิดที่พึงแสดงคืนด้วยการกล่าวขอโทษ เพราะต้องกรรมน่าตีเตียน เป็นลหุกาบัติ คือ เป็นอาบัติเบา รองลงมาจากอาบัติปาจิตตีย์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543)

6. ทุกกฏ แปลว่า การทำไม่ดี การทำพลาด อีกอย่างหนึ่ง ทุกกฏ ที่ชื่อว่า ผิด เพราะละเมิดพระบัญญัติ ที่ชื่อว่า แยัง เพราะแยังกุศล ที่ชื่อว่า พลาด เพราะอย่างขึ้นสู่อริยมรรคไม่ได้ อาบัติทุกกฏ ปรากฏในสิกขาบทในพระปาติโมกข์และนอกพระปาติโมกข์ ซึ่งอย่างหลังมีจำนวนนับไม่ถ้วน มีโอกาสที่พระภิกษุทั่วไปจะพลาดพลั้งและสร้างความเสียหายได้มาก (พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ วันจันทร์), 2528)

7. ทุพภาสิต แปลว่า พุดคำชั่ว พุดไม่ดี พุดเสียหาย เป็นอาบัติเบาที่สุดที่เกี่ยวกับคำพุด เป็นความผิดเกี่ยวกับวัจจกรรม ในระดับใกล้เคียงกับทุกกฏ เช่น พระภิกษุว่ากล่าวพระภิกษุอื่นเพื่อให้ได้รับความอับอายต้องอาบัติทุพภาสิต (อมร ราชธรรมนิเทศ, 2549) เป็นต้น

การออกจากอาบัติ

พระภิกษุที่รู้ว่าต้องอาบัติ จะต้องออกจากอาบัติอย่างรวดเร็ว การออกจากอาบัติซึ่งมิได้สะท้อนถึงการลงโทษที่นิยมใช้ในบ้านเมืองมาอย่างยาวนาน หรือการแก้ไขฟื้นฟูที่นิยมใช้ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นแนวคิดสมัยใหม่แต่เป็นกระบวนการที่ผู้ต้องอาบัติต้องดำเนินการด้วยตนเองโดยอาศัยปัจเจกชนและคณะสงฆ์ เพื่อปลดปล่อยตนออกจากอาบัติ และกลับมาบริสุทธิ์อีกครั้ง สามารถจำแนกได้ 3 ระดับ (อมร ราชธรรมนิเทศ, 2554) ดังนี้

1. การพ้นจากสภาพความเป็นพระภิกษุ

พระภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุทันที และเป็นพระภิกษุอีกไม่ได้ตลอดชีวิต เสมือนบุคคลที่ตายแล้ว ไปไม่แก่ที่หล่นออกจากขั้ว ก้อนหินที่แตกเป็นเสี่ยง และต้นตาลยอดด้วน ที่ไม่สามารถเจริญงอกงามได้อีก จึงขาดคุณสมบัติที่จะศึกษาในสิกขาบท ที่พระสงฆ์ได้ศึกษาร่วมกัน มีอาจเข้าร่วมสังฆกรรมทุกอย่าง ผู้ต้องอาบัติจะต้องรู้ตัว และมีจิตสำนึกว่า มิได้เป็นพระภิกษุอย่างที่เคยเป็นมา จึงเข้าไปหาพระภิกษุเพื่อกล่าวคำลาสิกขาให้เรียบร้อย หลังจากนั้น จะเป็นสามเณร สมာทานศีล 10 หรือจะเป็นคฤหัสถ์ทั่วไปก็ได้ ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้นั่นเอง เพราะผู้ต้องอาบัติปาราชิก มิได้ศึกษาในสิกขาบท และมีอาจเข้าร่วมสังฆกรรมได้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ผู้เป็นอาบัติปาราชิกทำสังฆกรรมมิได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2545)

2. การประพตวิภูฐานวิธี

วิภูฐานวิธี เป็นวิธีการออกจากอาบัติสังฆาติเสสที่มีความซับซ้อนมาก ประกอบด้วยเนื้อหาในหลายชั้นธกะ ได้แก่ ปาวิวาสิกขันธกะ สมุจจยขันธกะ มี 4 อย่าง คือ ปริวาสมานัต อัมภาน และมุลาชยปฏิกัสนา มานัตและอัมภานเป็นวิธีปฏิบัติที่ผู้ต้องอาบัติจะต้องผ่านทุกรูป ส่วนปริวาสและปฏิกัสนาอาจมีขึ้นหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสามารถในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของผู้ต้องอาบัติทั้งก่อนและในระหว่างประพตวิภูฐานวิธี การประพตวิภูฐานวิธี มีขั้นตอนและรายละเอียดที่ต้องปฏิบัติจำนวนมาก ผู้ต้องอาบัติจะต้องดำเนินการเข้าไปหาสงฆ์ เพื่อขอวิธีปฏิบัติตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย หากมีการปกปิดอาบัติและต้องอาบัติซ้ำในระหว่างปฏิบัติ ปริวาส จะเป็นวิธีปฏิบัติเบื้องต้น มานัต และปฏิกัสนา เป็นวิธีปฏิบัติอยู่ในลำดับถัดไป อัมภาน เป็นลำดับสุดท้าย หากไม่มีการปกปิดอาบัติและไม่มีการต้องอาบัติซ้ำ มานัต จะเป็นวิธีปฏิบัติเบื้องต้น ส่วนอัมภาน เป็นลำดับสุดท้าย ซึ่งการขอปริวาสมานัตและปฏิกัสนา ผู้ต้องอาบัติสามารถดำเนินการกับสงฆ์ 4 รูป ขึ้นไป ส่วนการอัมภาน ผู้ต้องอาบัติจะต้องดำเนินการขอกับสงฆ์ 20 รูป ขึ้นไปเท่านั้น (พระราชาวรมณี (วิจิตร สิริสมปนฺโน), 2539)

3. การแสดงอาบัติ

การแสดงอาบัติ หมายถึง การยอมรับโดยเปิดเผยว่าตนต้องอาบัติ กระทำโดยพระภิกษุ 2 ฝ่าย คือ พระภิกษุผู้แสดงอาบัติ และพระภิกษุผู้รับอาบัติ จะเป็นพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง พระภิกษุเป็นคณะหรือสงฆ์ก็ได้ และห้ามต้องอาบัติอย่างเดียวกัน หากแสดงทำให้ต้องอาบัติทุกกฏเพิ่มเติม การแสดงอาบัติใช้ออกจากอาบัติถุลลัจจัยจนถึงอาบัติทุพภาสิต โดยมีวิธีปฏิบัติ 2 อย่าง คือ ถ้าพระภิกษุต้องอาบัติถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนีย์ ทุกกฏ และทุพภาสิต พึงเข้าไปหาเพื่อนสหธรรมิก หรือคณะหรือสงฆ์ แล้วจึงแสดงอาบัติ ถ้าพระภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะได้วัตถุสิ่งของไม่ถูกต้องตามวินัย หรือมีขนาดเกินที่กำหนดไว้ จะต้องทำลาย ตัด หรือรื้อถอนก่อน จึงแสดงอาบัติได้ ส่วนพระภิกษุผู้ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ จะต้องสละจีวร บาตร เป็นต้น แก่เพื่อนสหธรรมิก คณะหรือสงฆ์ก่อน จึงแสดงอาบัติ (พระมหาโชดก ปญญาวิโร, 2544)

กรณีพระภิกษุต้องอาบัติที่เกี่ยวข้องกับวัตถุสิ่งของ ต้องบอกเรื่องการต้องอาบัติก่อนจึง สละสิ่งของให้แก่พระภิกษุรูปหนึ่ง หรือแก่พระภิกษุหลายรูป เป็นคณะหรือแก่สงฆ์ จึงแสดงอาบัติ กรณีต้องอาบัติอย่างเดียวกัน พึงแสดงอาบัติอย่างเดียวกัน กรณีต้องอาบัติเพราะได้หรือครอบครองวัตถุสิ่งของบางอย่าง พึงทุบ ทำลาย รื้อ ตัด วัตถุสิ่งของนั้นก่อน จึงแสดงอาบัติ หากต้องอาบัติปาฏิเทสนีย์ พึงแสดงอาบัติที่แตกต่างกับการแสดงอาบัติข้างต้น โดยเปล่งวาจาขอโทษกับพระภิกษุอื่น (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), 2540)

ฉะนั้น คำว่า “การออกจากอาบัติ” บ่งบอกเพียงอาการหรือกิริยาการออกไปจากความผิดและโทษเท่านั้น พระวินัยไม่เคยใช้คำว่า “ทณฺฑ” ซึ่งแปลว่า การลงโทษ ในบริบทของการละเมิดกฏเกณฑ์ของสงฆ์เลย จึงมิได้สะท้อนถึงวิธีการลงโทษที่ให้ผลร้าย โดยสร้างความเจ็บปวดแก่ร่างกาย หรือการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ทั้งมิได้สะท้อนถึงวิธีการปรับปรุง แก้ไข หรือเยียวยา รักษาพฤติกรรมของบุคคล แต่เมื่อพิจารณาถึงการนำไปใช้การออกจากอาบัติ มีไว้เพื่อตอบโต้ หรือดำเนินพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสมณธรรม และดำเนินพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสังคม ว่าเป็นสิ่งไม่ควรทำ ซึ่งจะเกิดขึ้นทุกครั้งที่พระภิกษุทุกรูปได้ละเมิดกฏเกณฑ์ และไม่ละเว้นแก่พระภิกษุใหม่ หรือพระภิกษุชั้นเถระ หรือมหาเถระ ไม่ว่าจะเป็นปุถุชน หรือพระอริยบุคคล ส่วนพระภิกษุปกติที่ได้ปฏิบัติตามกฏเกณฑ์จะไม่มีอาการออกจากอาบัติใด ๆ ทั้งสิ้น ฉะนั้น การออกจากอาบัติ และการลงโทษ จึงมีลักษณะการนำไปใช้อย่างเดียวกัน คือ เพื่อดำเนินพฤติกรรมที่เป็นความผิด ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าสามารถนำวิชาการเกี่ยวกับการลงโทษที่เรียกว่า ทณฑวิทยา ของนักวิชาการชาวตะวันตก มาวิเคราะห์การออกจากอาบัติของพระสงฆ์ เพื่อแสดงให้เห็นแง่มุมอื่น ๆ ของการออกจากอาบัติ ตามทฤษฎีทางทณฑวิทยา ซึ่งประกอบด้วย การลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง และการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู ตามลำดับ (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), 2537)

สรุป

อาบัติ (บาลี: อาปตติ) หมายถึง โทษทางพระวินัยของพระภิกษุ ซึ่งเกิดจากการละเมิดกฎเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยแบ่งเป็น 7 ประเภท ได้แก่ ปาราชิก, สังฆาทิเสส, ถุลลัจจัย, ปาจิตตีย์, ปาฏิเทสนีย์, ทุกกฏ และทพภาสิต ซึ่งมีลักษณะความรุนแรงและวิธีการจัดการแตกต่างกัน

เหตุของอาบัติมี 6 ประการ เช่น การไม่ละอายต่อความผิด (อลัชชิตา), การไม่รู้ว่าผิด (อญญานตา), การสงสัยในกฎเกณฑ์ (กุกกัจจกตตา) เป็นต้น โดยเป็นการแสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดของพระภิกษุในการปฏิบัติตามพระวินัย

การออกจากอาบัติเป็นกระบวนการฟื้นฟูความบริสุทธิ์ของพระภิกษุที่กระทำผิด โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

1. การพ้นจากความเป็นพระภิกษุ: กรณีต้องอาบัติปาราชิก จะขาดจากความเป็นพระภิกษุทันที
2. การประพัตติวุฏฐานวิธี: วิธีการช้ช้อนที่ต้องดำเนินการกับสงฆ์ เช่น การปริวาส มานัต อัพทาน
3. การแสดงอาบัติ: การยอมรับความผิดและแสดงต่อสงฆ์เพื่อปลดเปลื้องอาบัติ โดยมีวิธีที่เหมาะสมกับประเภทของอาบัติ

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง เน้นโทษที่หนักหน่วงแก่ผู้กระทำผิด ให้เกิดความเกรงกลัวและเข็ดหลาบ ไม่กล้ากระทำความผิดอีก วัตถุประสงค์สุดท้ายของการลงโทษตามทฤษฎีนี้ จึงเป็นไปเพื่อการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำผิด สังคมจะได้รับความสงบสุข อาบัติที่รุนแรงซึ่งมองว่าเฉียบขาดทำให้เกิดความลำบากกายใจแก่ผู้ต้องอาบัติ

แนวคิดของทฤษฎีเกี่ยวกับข่มขู่ยับยั้ง

ทฤษฎีการยับข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence theory) เป็นแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาตั้งเดิม ของซีซาร์ แบ็คคาเรีย (Cesare Beccaria) (ค.ศ. 1738-1794) นักปราชญ์ด้านกฎหมาย ชาวอิตาลี และเจอรามี เบนแธม (Jeremy Bentham) (ค.ศ. 1748-1832) นักปรัชญา ชาวอังกฤษ และสำนักอาชญาวิทยาที่ตั้งเดิม ของนักปรัชญาหลายท่าน เช่น รอชชี การ์ราร์ด (Rossi Garrand) เป็นต้น ทฤษฎีสำนักอาชญาวิทยาตั้งเดิม เป็นแนวคิดริเริ่มการลงโทษที่สมควรแก่ความผิด ปฏิเสธการลงโทษที่โหดเหี้ยมทารุณ ซึ่งในขณะนั้น คริสตจักรมีอำนาจมากในการลงโทษ โดยอ้างพระเจ้า การใช้กฎหมาย และการลงโทษตามอำเภอใจ ไม่เป็นธรรม ชนชั้นล่างได้รับโทษสถานหนัก ในขณะที่ชนชั้นสูงที่กระทำผิดแบบเดียวกันรับ

โทษสถานเบา หรืออาจไม่มีความผิดเลย ส่วนทฤษฎีสำนักราชวิทยาลัยกิงดิงเดิม มีหลักการพื้นฐานของทฤษฎีคล้ายกับทฤษฎีสำนักราชวิทยาลัยกิงดิงเดิม แต่ได้พัฒนาข้อยกเว้นไม่ต้องลงโทษบุคคลบางประเภท เช่น ผู้ป่วยจิตเวช เพื่อให้การลงโทษเหมาะสมกับผู้กระทำผิด เพราะบุคคลบางประเภทไม่สมควรได้รับโทษ (Garrand, 1982)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง มีมุมมองต่อการกระทำผิดว่า มนุษย์มีเจตจำนงอิสระ (Free will) คือ มีความอิสระและเหตุผลในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยพิจารณาถึงความทุกข์และความสุขจากการกระทำ มนุษย์ทั่วไปย่อมเห็นแก่ความสุขของตนเองเสมอ ถ้าบุคคลพิจารณาแล้วเห็นว่า การกระทำจะทำให้เกิดความสุขมากกว่าความทุกข์ ก็จะตัดสินใจเลือกกระทำการนั้น นัยตรงข้าม ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่า จะได้รับความทุกข์มากกว่าความสุขที่คาดหวัง ก็จะตัดสินใจเลือกไม่กระทำการ การละเมิดกฎเกณฑ์ก็เช่นกัน ถ้าบุคคลได้พิจารณาแล้วเห็นว่า การละเมิดกฎเกณฑ์ทำให้เกิดผลลัพธ์ซึ่งทำให้เกิดความสุขมากกว่า เช่น การฆ่าชิงทรัพย์เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินที่ต้องการ ก็ตัดสินใจทำ โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น สังคมที่เขาอาศัยอยู่ รวมไปถึงประเทศชาติ แต่หากเขาได้เห็นว่า โทษที่ได้รับจากการละเมิดกฎเกณฑ์จะทำให้เขาต้องเจ็บปวดกาย ใจ ทั้งทรัพย์สินที่ได้รับมาก็ถูกยึดคืนกลับไป ไม่คุ้มกับการกระทำ เขาก็จะไม่กล้าที่จะฆ่าชิงทรัพย์ของผู้อื่น ฉะนั้น โทษที่รุนแรงซึ่งกระทำต่อร่างกาย จิตใจของผู้ละเมิดตามกฎหมาย จะช่วยยับยั้งการกระทำละเมิดนั้นได้ ตามทฤษฎีนี้ โทษที่รุนแรงจึงช่วยป้องกันการกระทำผิดได้ (Bentham, 1789)

อภัตติจากมุมมองของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้ง

ตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อการข่มขู่ยับยั้งมองว่า อภัตติ คือ พฤติกรรมที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคมสงฆ์ ซึ่งมีผลกระทบต่อบุคคลและส่วนรวม สาเหตุการต้องอภัตติตามทฤษฎีที่ปรากฏในคัมภีร์ปวิวาร คือ การละเมิดกฎเกณฑ์ด้วยไม่ละอาย และไม่เกรงกลัวโทษในทางพระวินัยและในทางธรรม ควรลงโทษเพื่อข่มขู่ให้หลบจำ ส่วนแนวทางการป้องกันการต้องอภัตติตามทฤษฎี คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์อย่างแม่นยำ จึงจะป้องกันการต้องอภัตติได้ (Beccaria, 1764)

พระพุทธเจ้า ทรงกำหนดอภัตติจากการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่ทรงบัญญัติ ตามแนวทางของทฤษฎีข่มขู่ยับยั้ง จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงตำหนิผู้กระทำผิดอย่างรุนแรงในท่ามกลางสงฆ์ เมื่อมีพระภิกษุกระทำผิดครั้งแรก เป็นต้นว่า “โมฆบุรุษ การกระทำของเธอไม่สมควร ไม่คล้อยตามไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย เธอบวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวดีแล้ว ไฉนจึงไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ได้ตลอดชีวิตเล่า.....” การตำหนิ มุ่งชี้ให้ผู้ฟังเห็นถึงความประพฤติที่ก่อให้เกิดอภัตติโทษชัดขวางทางพ้นทุกข์ เป็นเยี่ยงอย่างที่ไม่ดีแก่ผู้อื่น ทำลายความศรัทธาของศฤงฆ์ และตรัส

ร่วมกัน เช่น ปัจจัยทางจิตวิทยา ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม เป็นต้น การลงโทษควรเน้นไปที่การแก้ไขที่ปัจจัยเหล่านั้น อันเป็นสาเหตุให้บุคคลกระทำผิด โดยการจำแนกผู้กระทำผิดตามลักษณะของบุคคล เพื่อศึกษาหาสาเหตุของการกระทำผิด พร้อมทั้งแนวทางการแก้ไขที่ตรงจุด ให้ออกแบบผู้กระทำผิดได้แก้ไขตนเอง และกลับตัวไม่ให้เกิดซ้ำไปสู่การกระทำผิดมากขึ้น หลีกเลี่ยงวิธีการลงโทษที่ทำให้ลายคุณลักษณะและศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งทำให้เกิดรอยมลทินหรือเป็นโอกาสให้เรียนรู้การกระทำผิดจากผู้อื่น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการกลับเข้าสู่สังคมของผู้กระทำผิด ในมุมมองของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู การลงโทษที่ไม่เหมาะสมกับการกระทำผิดไม่มีประโยชน์ต่อการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิด เช่น การลงโทษจำคุกระยะสั้นแก่ผู้กระทำผิดสถานเบา ในทางตรงข้าม การจำคุกจะสร้างตราบาปให้แก่ผู้กระทำผิด กลายเป็นนักโทษโดยไม่จำเป็น เมื่อออกมาจากเรือนจำก็จะมีสถานะเคยเป็นนักโทษ หรือผู้ต้องขัง ยิ่งไปกว่านั้น อาจเป็นโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้เรียนรู้การกระทำผิดอื่น ๆ จากนักโทษที่อยู่ในเรือนจำ ทฤษฎีนี้ จึงหลีกเลี่ยงโทษจำคุก โดยให้ลงโทษด้วยวิธีอื่นแทน เช่น การปรับเป็นเงิน การรอลงอาญา โดยมีการคุมประพฤติ หากจำคุก ก็ให้มีการลดวันต้องโทษ การให้การศึกษาและวิชาชีพ ในระหว่างจำคุก เป็นต้น หลีกเลี่ยงหรืองดเว้นการลงโทษที่รุนแรง ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นการทำลายศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เป็นเหตุให้เกิดบาดแผลทางกาย หรือจิตใจ ทำให้เกิดความอับอาย หรือวิตกกังวลต่อภาพลักษณ์ หน้าตาของตนเอง ที่สำคัญเป็นอุปสรรคการกลับเข้าสู่สังคมแก่ผู้กระทำผิด ดังนั้น ตามหลักการของทฤษฎีนี้ เมื่อลงโทษผู้กระทำผิดจนผู้กระทำผิดแก้ไขตนเองได้แล้ว ควรหยุดการลงโทษทันที เพราะการลงโทษต่อไป ไม่มีประโยชน์ต่อตัวผู้กระทำผิด (Andrews & Bonta, 2010)

อภัตติจากมุมมองของทฤษฎีการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู

อภัตติตามทฤษฎีนี้มองว่า เป็นโรคที่จะต้องได้รับการเยียวยาแก้ไขจึงจะหายจากโรค ในกรณีนี้ จะต้องศึกษาหาปัจจัยที่เป็นสาเหตุก่อน จึงจะเยียวยาได้ถูกต้อง ในคัมภีร์ปริวาร ได้รวบรวมปัจจัยผลักดันให้ต้องอภัตติไว้ 6 ประการ เมื่อสังเคราะห์แล้ว ได้ปัจจัย 3 ประการ คือ 1. เพราะขาดความละอาย มีแนวโน้มในการแก้ไขด้วยการสั่งสอนธรรม เพื่อให้ละอายต่อความชั่ว กลัวผลของบาป 2. เพราะขาดความรู้เกี่ยวกับพระวินัย มีแนวโน้มในการแก้ไขด้วยการให้ความรู้ และวิธีการแสวงหาความรู้ 3. เพราะสติและสมาธิมีกำลังอ่อน ซึ่งไม่เพียงพอต่อการรักษาสติ เจริญสติ และสมาธิมากขึ้น (Gombrich, 1988)

ตามแนวทางของทฤษฎีนี้ พระสงฆ์สามารถป้องกันการต้องอภัตติไว้ก่อนโดยการพิจารณากลุ่มบุคคลที่มีแนวโน้มในการกระทำผิด พระภิกษุในพระธรรมวินัยนี้แบ่งเป็น 3 กลุ่มได้แก่ 1. ปุถุชน 2. พระเสขะ 3. พระอเสขะ ปุถุชน คือ พระภิกษุผู้ยังมิได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคลขั้นใดขั้นหนึ่ง ซึ่งกำลังฝึกฝนตนเอง เพื่อให้เป็นพระอริยบุคคล พระเสขะ คือ

พระภิกษุผู้ยังต้องศึกษาจนกว่าจะเป็นพระอรหันต์ ส่วนพระอเสขะ คือ พระผู้จบการศึกษาแล้ว ได้แก่ พระผู้บรรลุพระอรหัตตผล หรือพระอรหันต์

พระภิกษุผู้เป็นปุถุชนยังมีกิเลสผลักดันให้กระทำผิด จึงมีแนวโน้มในการละเมิดสิกขาบทและต้องอาบัติได้ทุกเมื่อ ควรให้การศึกษาเกี่ยวกับพระวินัย สอนธรรมให้ละเอียด ชั่ว กลัวบาป และต้องสำรวมอินทรีย์ คือ การมีสติ ระวังตา เมื่อได้เห็นรูป การมีสติ ระวังหู เมื่อได้ยินเสียง การมีสติ ระวังจมูก เมื่อได้ดมกลิ่น การมีสติ ระวังลิ้น เมื่อได้ลิ้มรส การมีสติ ระวังกาย เมื่อได้สัมผัส และการมีสติ ระวังใจ เมื่อถูกต้องธรรมารมณ์ นอกจากนี้ หมั่นฝึกจิตใจให้ได้สมาธิจนถึงขั้นฌาน และมีความสุขในความสงบ จนไม่ต้องอยู่ใต้อำนาจของกิเลส และบรรลุปัสสนาญาณ เป็นเหตุให้ละกิเลสได้หมดสิ้น พระเสขะที่เป็นอริยบุคคลชั้นโสดาบันขึ้นไป ควรให้การศึกษาเกี่ยวกับพระวินัย และสำรวมอินทรีย์ และหมั่นเจริญปัญญาให้ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ส่วนพระอรหันต์ เป็นผู้ไม่มีกิเลสชักนำให้กระทำผิด จึงไม่มีแนวโน้มในการกระทำผิด และไม่ต้องอาบัติ เพราะถูกใจทว่าได้ละเมิดสิกขาบทบางข้อ แต่อาจจะละเมิดสิกขาบทบางประเภท และต้องอาบัติ เช่น เรื่องการไม่ช่วยทำธุระสงฆ์ เป็นต้น จึงควรให้การศึกษาเกี่ยวกับพระวินัยจนมีความรอบรู้เกี่ยวกับพระวินัย จึงเป็นการป้องกันการกระทำผิดตามแนวทางของทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟู (Keown, D, 2001)

สรุป

อาบัติในพระพุทธศาสนา หมายถึง การละเมิดกฎเกณฑ์ของสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้ เพื่อควบคุมพฤติกรรมและความประพฤติของพระภิกษุ โดยมีเป้าหมายในการรักษาความสงบเรียบร้อยและศรัทธาของคฤหัสถ์ที่มีต่อสงฆ์ อาบัติแบ่งออกเป็นหลายประเภท ตั้งแต่อาบัติที่ร้ายแรง เช่น ปาราชิก ซึ่งทำให้พระภิกษุพ้นจากสถานะความเป็นพระทันที ไปจนถึงอาบัติเล็กน้อย เช่น ทุพภาสิต ที่เกี่ยวข้องกับคำพูดไม่เหมาะสม ในบริบทของการบริหารจัดการอาบัติ การออกจากอาบัติถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยฟื้นฟูสถานะของพระภิกษุและป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยเน้นความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดเป็นหลัก ในมุมมองของทัณฑวิทยา อาบัติสามารถวิเคราะห์ได้ผ่านสองแนวคิดหลัก ได้แก่ การข่มขู่ยับยั้งและการแก้ไขฟื้นฟู การข่มขู่ยับยั้ง มุ่งเน้นการสร้างเกรงกลัวเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิด เช่น การแสดงโทษหรือการตำหนิอย่างชัดเจนในที่สาธารณะ ขณะที่การแก้ไขฟื้นฟู มุ่งเน้นการปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำผิด โดยเน้นการให้ความรู้ในพระวินัย การสอนธรรมะเพื่อเสริมสร้างสติ สมาธิ และปัญญา อันจะช่วยลดปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดการละเมิดกฎเกณฑ์อีกในอนาคต ทั้งนี้ การจัดการอาบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนา มีลักษณะเฉพาะที่ไม่เน้นความรุนแรงทางร่างกายหรือจิตใจ แต่ใช้การชี้แนะและสร้างจิตสำนึก เพื่อให้พระภิกษุสามารถฟื้นฟูตนเองและกลับมาดำรง

สถานะสมณะได้อย่างเหมาะสม การวิเคราะห์อภิปัตถ์ผ่านแนวคิดทัศนวิทยาจึงช่วยเพิ่มมิติในการเข้าใจบทบาทของการออกอภิปัตถ์และการลงโทษในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางที่สมดุลระหว่างการข่มขู่เพื่อป้องปรามและการฟื้นฟูเพื่อพัฒนาสมณะเพศให้มั่นคงในพระธรรมวินัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *พระไตรปิฎกฉบับธรรมโฆษณ์: ภาคอธิบายวินัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- _____. (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2541). *พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร). (2540). *พระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาโชดก ปญญาวิชโร. (2544). *คำอธิบายวินัยปิฎก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิชินวร.
- พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี สุรเตโช). (2545). *อรรถกถาพระวินัยปิฎก เล่ม 5: สมันตปาสาทิกา ภาค 5* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปถุญ. (2564). *การตีความพระบัญญัติและการออกอภิปัตถ์ในพระวินัยปิฎก* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระราชวรมณี (วิจิตร สิริสมปโน). (2539). *การศึกษาวินัยปิฎกเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พุทธศาสน์.
- พระวินัยธรรมสหาย ฉัมมปาโล. (2562). *การวิเคราะห์การละเมิดพระบัญญัติในพระวินัยปิฎก*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิส่งเสริมพระวินัยศึกษา.
- พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ วันจันทร์). (2528). *อรรถกถาพระวินัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูรธ ปยุตฺโต). (2545). *พระวินัยในชีวิตสงฆ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร). (2537). *พระวินัยปิฎก เล่มที่ 1 อาทิจรกรรมจริยกัณฑ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส. (2520). *พระวินัยปิฎกแปลและอรรถกถาอธิบาย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

- สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พุทธิมคฺคโต). (2548). *สารานุกรมพระไตรปิฎกธรรมบท* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2563). *คู่มือพระธรรมวินัยสำหรับพระสงฆ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- เสถียร โปธินันทะ. (2535). *พระวินัยในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- อมร ราชธรรมนิเทศ. (2549). *ธรรมะวินัยในชีวิตประจำวัน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- Andrews, D.A. & Bonta, J. (2010). *The psychology of criminal conduct* (5th ed.). New Providence: LexisNexis.
- Beccaria, C. (1764). *On crimes and punishments*. Milan: Paola Frisi.
- Bentham, J. (1789). *An introduction to the principles of morals and legislation*. London: T. Payne and Son.
- Gombrich, R. F. (1988). *Theravāda Buddhism: A social history from ancient Benares to modern Colombo*. London: Routledge.
- Harvey, P. (2000). *An introduction to Buddhist ethics: Foundations, values, and issues*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keown, D. (2001). *Buddhist ethics: A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.